EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNNALLE

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2027 - HE 175/2026 vp

Tuomioistuinten riippumattomuus on oikeusvaltion perusta

Riittävät resurssit, toimivat koulutusohjelmat ja asianmukaiset tilaratkaisut ovat välttämättömiä tuomioistuinten riippumattomuuden, laadun ja tehokkuuden turvaamiseksi. Toimiva tuomioistuinlaitos on keskeinen osa Suomen kilpailukykyä ja yhteiskuntarauhan edellytys.

Panostamalla tuomioistuimiin vähennetään turvattomuuden tunnetta ja epävarmuutta yhteiskunnassa.

Oikeudenhoidon rahoitus

Tuomioistuinten keinot karsia kuluja ja tuottaa laadukasta oikeusturvaa nykyistä halvemmalla ovat vähäiset. Tuomioistuinten toiminnan tehostamisen mahdollisuudet ovat vähäiset ilman tehtävien ja velvollisuuksien rohkeaa kehittämistä ja tarkastelua. Esitetyt säästöt tulevat tuomioistuinviraston arvioimin tavoin kohdistumaan henkilöstöresursseihin ja tuomioistuinten toimintaedellytyksiin, eikä asetettuja tehokkuus- ja käsittelyaikatavoitteita ole mahdollista saavuttaa.

Pistemäiset ilman rahoitusta voimaan tulleet lainsäädäntömuutokset ovat heikentäneet jo tehtyjen kehittämistoimien tuottavuutta. Lisäksi kehittämistoimien yhteydessä ennakoivasti tehdyt määrärahaleikkaukset paisuttavat ruuhkautumista.

Tuomioistuinten toimintaan liittyvistä tilastoista on nähtävissä, että pysyvän rahoituksen riittämättömyys on johtanut vireillä olevien asiamäärien kasvuun korkeimmassa oikeudessa, hovioikeuksissa, hallinto-oikeuksissa sekä käräjäoikeuksissa.

Käytössä olevien tietojärjestelmien (AIPA ja HAIPA) uudistamisella ei tulla saavuttamaan tuottavuushyötyjä, joilla voitaisiin kattaa leikkauksia. Päinvastoin niiden jatkokehitys kuluttaa merkittävästi lisäresursseja. Toimitilojen vuokrissa ei ole mahdollisuutta säästää. Asianmukaiset ja turvalliset toimitilat ovat niin ikään osa tuomioistuinten toimintaedellytyksiä.

Rikosprosessiketju

Käsittelyaikojen näkökulmasta on ensiarvoisen tärkeää, että rikosprosessi ymmärretään kokonaisuutena ja syntyneiden ruuhkien purkamiseen sitoudutaan. Tuomioistuinten tehokas ja

tuloksellinen toiminta edellyttääkin myös laadukasta lainvalmistelua, joka vahvistaa oikeusvarmuutta ja luottamusta oikeuslaitokseen.

Tuomioistuinten tehokas ja tuloksellinen toiminta edellyttää, että koko rikosprosessiketjua rahoitetaan oikeussuhtaisesti ja samanaikaisesti. Syntyneiden ruuhkien purkaminen ei ole mahdollista vuosittain vähenevillä resursseilla.

Hallinto-oikeuksien resurssit

Hallinto-oikeuksille säädetyt käsittelyajat kansainvälistä suojelua koskeville valituksille ovat keskimääräisiä käsittelyaikoja selvästi tiukemmat, ja niissä pysyminen erityisesti suullista käsittelyä ja tulkin käyttöä edellyttävissä asioissa voi olla usein lähes mahdotonta. Tämä pakottaa priorisoimaan näitä asioita voimakkaasti muiden asiaryhmien kustannuksella, mikä väistämättä johtaa käsittelyaikojen pitenemiseen muissa asiaryhmissä. Käsittelyajat tulevat pidentymään myös muissa niin ikään kiireelliseksi säädetyissä asiaryhmissä, kuten lastensuojeluasioissa. Määräaikojen ylittäminen voi lisätä hyvitysvaatimuksia, mutta viivästyshyvitysten voidaan olettaa paktin vuoksi kasvavan ensisijaisesti muissa asiaryhmissä, joiden käsittely hidastuu entisestään. Tuomariliitto viittaa lisäksi siihen, mitä paktin ennakoiduista vaikutuksista on arvioitu hallituksen esityksessä HE 52/2026 vp.

Tuomioistuinten henkilöstön osaaminen ja tulevaisuus

Esitys lainkäyttöhenkilöstön turvaavasta lisärahoituksesta on toiminnan näkökulmasta välttämätön. Tuomioistuinten toiminnan laadun ja tehokkuuden turvaaminen edellyttää panostuksia tuomareiden koulutukseen, rekrytointiin ja palkkaukseen. Koulutusjärjestelmän on vastattava käytännön tarpeisiin.

Myös tuomarinuran houkuttelevuudesta on huolehdittava. Siihen vaikuttavat palkkauksen lisäksi työn sisältö, työolosuhteet, ammatillisen kehittymisen mahdollisuudet ja tosiasialliset edellytykset tehdä työ asianmukaisesti.

Rahoituksen epävarmuus heijastuu myös henkilöstön motivaatioon ja sitoutumiseen, erityisesti määräaikaisessa henkilöstössä. Jatkuva epävarmuus tehtävien jatkumisesta vaikeuttaa osaavan henkilöstön rekrytointia ja sitouttamista sekä tuomioistuinten toiminnan pitkäjänteistä kehittämistä. Samalla jatkuva resurssien niukkuus ja epävarmuus työn tosiasiallisista edellytyksistä voivat vähentää tuomarinuran vetovoimaa ja vaikeuttaa uuden osaavan henkilöstön hakeutumista tuomioistuimiin

Digitalisaatio voi tehostaa toimintaa, mutta uusien järjestelmien käyttöönotto ja kehittäminen vaativat myös henkilöstön työpanosta. Digitalisaation varaan ei tule rakentaa sellaisia säästöoletuksia, joiden seurauksena lainkäyttöön käytettävissä oleva työpanos tosiasiallisesti vähenee.

Käsittelyaikojen nähtävissä oleva kehitys

Käsittelyaikojen lyhentäminen on monitahoinen tavoite, joka edellyttää toteutuakseen vakaata rahoituspohjaa ja lainsäädännöllisiä uudistuksia sekä ammattitaitoista ja tuomioistuinuraan sitoutunutta työvoimaa.

Tuomioistuimiin osoitetut lisäresurssit eivät ole sillä tasolla, että niillä paikattaisiin kustannustason nousu, vastattaisiin asiamäärien kasvuun, uusien lakihankkeiden aiheuttamiin kustannuksiin ja ruuhkien purkuun, kun samaan aikaan sektorille osoitetaan tuottavuussäästöjä.

Riittämätön perusrahoitus vaarantaa tuomioistuinten toiminnan erityisesti nyt käsillä olevassa tilanteessa, jossa saapuneiden asioiden määrä lisääntyy aikaisempaan vuoteen verrattuna. Leikkaukset näissä tilanteissa johtavat väistämättä tuomioistuinten ruuhkautumisen pahenemiseen, eikä jo syntyneitä ruuhkia saada puretuksi.

Ei ole realistista odottaa käsittelyaikojen lyhenevän esitetyllä tavalla nyt kyseessä olevalla tarkastelujaksolla. Syytkin ovat selvät: useimpien tuomioistuimissa käsiteltävien asiaryhmien kasvaminen vuoden tarkastelujaksolla, uusien asiaryhmien osoittaminen tuomioistuimille, toimintaa tosiasiassa hidastavat uudet tietojärjestelmät, pääkäsittelyjä tosiasiassa hidastava videotallennusuudistus sekä salikapasiteetin puute ja henkilöstöresursseihin kohdistuvat säästöt. Kun tuomarien työtä tukevan henkilöstön määrää joudutaan talousarvioesityksen myötä vähentämään, muutkin kuin juridiikkaan keskittyvät tehtävät kasaantuvat tuomareille ja siten tuomioistuinten ydintyö eli ratkaisutoiminta kuormittuu ja hidastuu. Kansainvälisesti vertaillen Suomessa tuomareiden tehtäviä tukevan muun henkilökunnan määrä on poikkeuksellisen alhainen.

Talousarvioesityksen mukaan ” Tavoitteena on myös, että oikeusturva toteutuu yhtäläisesti koko maassa.” Nykyiset erot käsittelyaikojen pituudessa tulevat annetun talousarvioesityksen myötä vain kasvamaan, kun ruuhkaisimpiin tuomioistuimiin ei kohdenneta riittävää lisärahoitusta.

Vankimäärän kasvu on todettu talousarvioesityksessä. Vankimäärän kasvu vaikuttaa suoraan myös tuomioistuinten toimintaan erityisesti pakkokeinoasioiden käsittelymäärien kasvuna. Tätä lisäystä ei ole otettu riittävästi huomioon tuomioistuimiin kohdistetuissa määrärahoissa.

Valtio on viime vuonna valtiokonttorin mukaan maksanut 472335 € viivästyshyvityskorvauksia oikeudenkäynnin viivästymisten vuoksi. Nämä maksut ovat nousseet merkittävästi. Kehityssuunta on huolestuttava ja viivästyshyvitykset kertovat jatkuvasta kuormituksesta ja käsittelyaikojen pitenemisestä tuomioistuimissa.

Tuomariliiton kolme pääesitystä lakivaliokunnalle

Tuomariliitto esittää, että lakivaliokunta kiinnittää vuoden 2027 talousarvioesitystä käsitellessään erityistä huomiota seuraaviin kolmeen kokonaisuuteen:

1. Riittävä rahoitus ja henkilöstöresurssit

Tuomioistuinlaitoksen rahoitus ja henkilöstöresurssit on turvattava tasolla, joka mahdollistaa laadukkaan, joutuisan ja riippumattoman lainkäytön. Määrärahojen ja henkilöstömäärien muutoksia on arvioitava niiden tosiasiallisten vaikutusten perusteella, ei yksittäisten momenttimuutosten tai suoritemäärien perusteella

2. Ensimmäisen asteen ja koko rikosprosessiketjun toimintaedellytykset

Käräjäoikeuksien ja hallinto-oikeuksien toimintaedellytyksistä on huolehdittava ja rikosprosessiketjun resursointia on tarkasteltava kokonaisuutena. Asetettujen ratkaisu- ja käsittelyaikatavoitteiden saavuttaminen edellyttää riittäviä resursseja kaikissa prosessin vaiheissa.

3. Tuottavuus lainkäytön laatua vaarantamatta

Tuottavuutta on kehitettävä tavalla, joka tukee oikeusturvaa eikä heikennä lainkäytön laatua. Työmääräyksiköiden ja niiden painokertoimien tulee kuvata mahdollisimman hyvin tosiasiallista lainkäyttötyötä, ja tuottavuusmittareita on käytettävä toiminnan kehittämisen välineenä, ei mekaanisena perusteena henkilöstö- tai määrärahavähennyksille.

Lopuksi

Tuomioistuinten tehtävänä ei ole ainoastaan ratkaista mahdollisimman monta asiaa mahdollisimman nopeasti. Niiden tehtävänä on ratkaista asiat laadukkaasti, joutuisasti ja riippumattomasti.

Näiden tavoitteiden saavuttaminen edellyttää riittäviä ja ennakoitavia resursseja sekä sellaisia ohjaus- ja mittausmenetelmiä, jotka tunnistavat lainkäyttötyön todellisen vaativuuden.

Oikeusturvan laatu on viime kädessä riippuvainen siitä, onko tuomioistuimilla tosiasialliset edellytykset tehdä työnsä hyvin.

Tuuli Vänskä

Puheenjohtaja

Johanna Helminen

Varapuheenjohtaja